Grecya 2

Sztuka

Do wykładów ?

dziecka decyduje fratrya.

Kilka czy kilkanaście fratryj tworzy φυλη – prawie w całej Grecyi, z wyjątkiem np. Beocyi. Φυλη ma charakter nie prywatny, sakralny ale polityczny, urzędowy. Głosowanie, stawianie się (do wojska, wybory urzędników odbywają się za pośrednictwem φυλη.

—

Obywatele, naród = mężowie wolni zdolni do noszenia broni. Oni wybierają naczelnika, dodając mu radę starszyzny. (W Sparcie aby wejść do Geruzji potrzeba mieć lat 60)

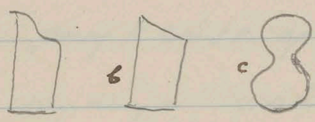
Potem królestwo, oparte na ludzie, uciskanym przez rycerstwo. Osady rękodzielników, kamieniarzy, garncarzy, odlewaczy, pod grodem Myken, Aten, jeziorem Kopais. Grody są już dostatecznym dowodem potężnych monarchij. Przy królu rada złożona zapewne z przedstawicieli bogatych rodów. Król otoczony strażą zbroj-

ną, hojnie obdarowywaną.

Pierwotna broń: łuk i maczuga (Herkules)

W przedhistorycznej Troi (II) nie znaleziono mieczów

W mykeńskiej epoce łuk (Odyssa), proca, głównie dzida oraz miecz obosieczny. Tarcza dawna ogromna

a b c

zasłaniająca całe ciało jak a (srebrne naczynie z 4 grobu w Mykenach) b (pierścień złoty z tegoż grobu) c (sztylet z tegoż grobu) ustępuje miejsca mniejszej, nie przeszkadzającej w walce mieczem, jak d (waza z Myken), e (malowana stela z Myken), f (malowana waza z Tiryns).

d e f

Nadto zjawia się hełm brązowy i takież knemidy, rzadko pancerz łuskowaty (na metalowem naczyniu z Krety koło Faistos)

Ze wschodu przybył wóz wojenny (biga lub kwadryga) i później za rozkwitu szlachty zastąpiła go konnica. Ale jeszcze w VII. w. m. Eretrya (Eubea) wystawia obok 600 jeźdźców 60 wozów wojennych.

§ 9 Polityczny układ Grecyi w epoce „mykeńskiej"

Argolis zajmuje ważne miejsce w podaniach. Liczne grody: Mykeny, Tiryns, Midea, Asine i (tylko przedhistoryczne) Argos.

Czy a) osobne księstwa?
b) jeden kraj?

Za a): obok Argos utrzymały się (samodzielne) Mykeny i Tiryns (jako miasta)
podanie zna królów Argos, Myken i Tiryntu.
[Adrastos z Argos przedsięwziął wojnę siedmiu przeciw Tebom. — Atrydzi w

Mykenach. Amfitryon w Tirynsie]
Ale to są podania usystematyzowane. Pierwotne tebańskie uznaje Argos, trojańskie i o Heraklesie Mykeny za stolicę kraju. Może dwie dynastye. W Argos znaleziono tylko przedhistoryczną siedzibę, w Mykenach – „mykeńską". Bogactwa tego miasta niemożliwe bez handlu morskiego t.j. bez posiadania Tirynsu. W Mykenach schodzą się trzy „mykeńskie" drogi z mostami i odpływami wód. Z Myken droga do świątyni Hery argiwskiej, opiekunki całego kraju. Co do wielkości dzierżaw Agamemnona por. Il. II, 107/8 o berle: „ale zostawił je A-owi Tyestes w spuściźnie, aby niem władał nad wielu wyspami i państwem argejskiem".

Z ilości zabytków sądząc, należy przyjąć długo trwałe (kilka wieków?) państwo mykeńskie.

<u>Attyka</u> już za „myk." epoki skoncentrowana. Słyszymy o 12 państwach, które się połączyły pod Tezeuszem (συνοικισμος, wspólne osiedlenie, i coroczne w lecie święto συνοίκια w Atenach). Niektore okolice zachowały jednak coś samodzielnego tak równina Maratonu, oddzielona od ateńskiej górami i również niemi odgraniczone państwo Eleusis (por. homeryckie hymny), które jeszcze w VII w. nie uznawało supremacyi Aten i zachowało późniéj prawo bicia monety. Wrogiem Erechteiosa jest też Eumolpos, przodek eleuz. kapłanów. – Mytyczne walki Tezeusza z władcami dzielnic attyckich. – Ogrom „myk." murów na Akropolu i brak ich w reszcie Attyki świadczy o monarchii ateńskiej. Dziwna, że Ateny pierwotnie grają małą rolę w ogólnogreckiej legendzie najwcześniejszéj, tem bardziéj, że rozwiesili ją Joińczycy.

Beocya żyje natomiast w podaniach (tu uro-
dził się Herakles (w Tebach), Edyp i 7. przeciw Tebom), ale
nie znamy w niej zabytków „myk." epoki. Co
prawda mało kopano w Tebach. [Legenda o fe-
nickim założycielu tego miasta, Kadmusie, nie
zawiera zapewne historycznego jądra]

Czy Teby były jedyną stolicą Beocyi?
Podanie, że Miniowie z Orchomenos ujarzmi-
li Teban, aż ci z Heraklesem nie podbili znów
Orchomenu. Ten ostatni gród, słynny z bogactwa,
musiał mieć kiedyś dostęp do morza a więc
władać jeziorem Kopais i jego bezimiennem
miastem. – Jeszcze w hist. czasach rywalizacya
Teb i Orchomenos.

Kreta była zapewne podległa jednemu wład-
cy, brak bowiem fortec przy siedzibach mo-
narszych. Z natury rzeczy morska potęga.
Minos – z rezydencyą w Knossos – pan morza.

w
K
u
p
A
N
k
ga
Z
p
Go
N
u
ka
ef

władca Cyklad; wypędza niegrecki szczep Karów z wysep na ląd M. Azyi; oczyszcza morze od piratów. Tukydides mówi o jego panowaniu na morzu. Legenda o zawojowaniu Attyki (haracz w młodzieńcach i dziewicach dla Minotaura), o wyprawie na Megarę (od wysepki Minoa – często w Grecyi nazwa – na brzegach Megarydy?). Minos = kretyjski byk-bożek Zeus Asterios? czy historyczna postać? ——

Europa, córka króla sydońskiego Foinixa, porwana przez Zeusa w postaci byka do Gortyny na Krecie. – (Znów byk na Krecie). Myt beocki? (związany z Kadmos'em), przeniesiony na Kretę?

§ 10. Czasy przedhistoryczne

I Epoka paleolityczna (starsza kamienna; epoka mamuta i renifera i epoka renifera.)

Stan ludów pierwotnych niższych.

Mieszkanie - jaskinie, groty, może namioty z palów i skór

Ubranie - skóry

Sznur - rzemień, żyły, kiszki

Narzędzia - z drzewa, kości, rogu, złupania kamienia (krzemienia)

Ogień znany.

Pleść kosze i maty umieją. Tkactwo, przędzenie nie znane

Pożywienie - z polowania i łowienia ryb. Polują nawet na konie, bydło rogate, renifery

Siać, orać nie umieją

Psa nawet nie mają przy sobie.

Wśród narzędzi kamiennych: siekiera, młot, nóż, strzałki, sztylety

Wśród narzędzi kościanych: wędki, igły, harpuny

Kamień (krzemień) odłupywany, symetrycznie

a)

b)

c)

obrobiony, rąbkowany, ale nie polerowany. Postęp widoczny. Francuzi odróżniają 3 lub 4 epoki paleolityczne.

Łańcuszki (naszyjniki, bransoletki?) z zębów, muszli, obrobionych kości. Bursztyn i czerwona barwa do malowania się.

Rysunki lub płaskorzeźby zwierząt na kościach renifera, kłach mamuta, kamieniach. Zwłaszcza zwierzęta roślinożerne, spokojne: renifery, dzikie konie, mamuty, jelenie. Najlepsze roboty na rodzaju rękojeści laseк (=beret?)

Rozwój był, jak się zdaje, taki:

a) okrągła rzeźba starsza od płaskorzeźby i rysunku.

b) przedstawienia człowieka starsze od przedst. zwierząt

c) zwierzęta starsze od geometr. rysunków

—

Figurki kobiet (zabawki albo bałwanki) Venus z Brassempouy (płd. Francya) i figurka

z Mentone.

Zwierzęta (mamuty, byki piżmowe, renifery) na rękojeściach, dobrze obserwowane.

Postacie ludzkie i zwierzęce pół obrysowane, pół wypukłorzeźbione. Ręce o 4 palcach. Sceny z polowania (na tury). Zwierzęta w profilu.

Najstarsze znane malowidło ścienne w Grotte de la Mouthe we Francyi: żubr i koń w kamieniu wyrysowane, kontury barwą

Na sprzętach, harpunach i t.d. ciekawe ornamenta linearne, jak zęby u piły albo deseń na wężu, jak fale, rozety (?), naśladowanie owinięcia, nawet koncentryczne koła i spirale.

II Epoka neolityczna (nowsza kamienna)

Mamut zginął, renifer cofnął się na płn. Człowiek nie tylko poluje – chowa bydło i uprawia rolę. Oswoił psa.

Przędzie, tka, lepi garnki rękoma i wypala je.
Mieszka — obok jaskiń — w szałasach z pali, chrustu, gliny, słomy.
Zaczyna przeczuwać bóstwo.
Różnie w różnych krajach zaczyna się epoka lub kończy. Wszędzie była.
w IV tysiącu lat przed Chr. w Egypcie i Babyl. skończyła się, bo znano metal.
w Ameryce w XVI w. po Chr.
Europa X 2500 — 2000 lat przed Chr.

Aryjczycy — mówi S. Reinach — stworzyli własną kulturę w rodzimej Europie
Przyszli ze wschodu — mówi Max Hoernes — i sztuka ich nosi na sobie ślady Egiptu i Mezopotamii.
Zrazu roboty kamienne zbliżone do paleolitycznej epoki. Potem polerowane (w krzemieniu nie zawsze): różne twarde rodzaje

kamienia. Ukazują się wyroby z bursztynu.
<u>Mieszkanie</u> - jamy okrągłe lub prostokątne
- szałasy " " " (twierdzi Szwed Montelius) o dachu bez szczytów.
Takie szałasy czy chaty w osadach palowych (jeziora i mokradła).
Osady palowe powstają w neolitycznej epoce ale trwają przez całą bronzową (spiżową). Dziś jeszcze istnieją np. na wyspach Oceanii.
Dwa rodzaje budowli palowych:
1) pale wystają z wody na ½ 2 metry; powiązane poprzecznemi belkami (i na krzyż ułożonemi ~~[crossed out]~~ ~~[crossed out]~~ okrąglakami. Na tem chata.
2) rodzaj b. głębokiej, grubej tratwy. Gdy się opuszcza, dodaje się nowe pokłady, aż spód na dnie osiądzie.

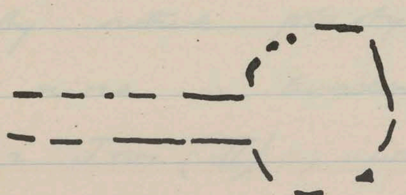
W Szwajcarji pokrywano powierzchnię boiskiem

z gliny. Ściany plecione z gałęzi (wikliny) i okrywane gliną (z wyciskami).

Powody: uchodzi się przed dzikiem zwierzęciem i wężem; rybołówstwo; łatwo zabić zwierzę w godzinie gdy dzikie trzody idą pić.

<u>Groby</u>: a) dolmeny (= kamienne stoły po keltycku) Kilka bloków podtrzymuje jeden ogromny płaski. Obsypywano czasem ziemią.

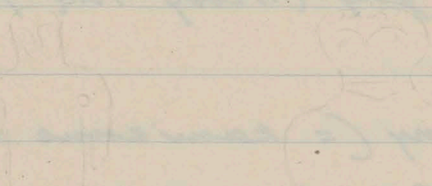
b)

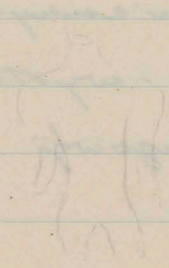

Rodzaj grobowca z korytarzem. Obsypany ziemią aż po kamienie tworzące sufit. Największy w Irlandii.

c) Rodzaj skrzyni kamiennych. Jak b) bez korytarza. Pierwotnie wystawały ponad kopiec; w epoce bronzowej zasypywano je.

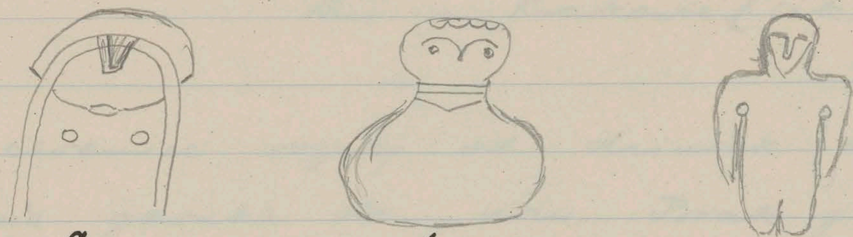
„Menhir" – pomnik, zazwyczaj w kształcie obelisku

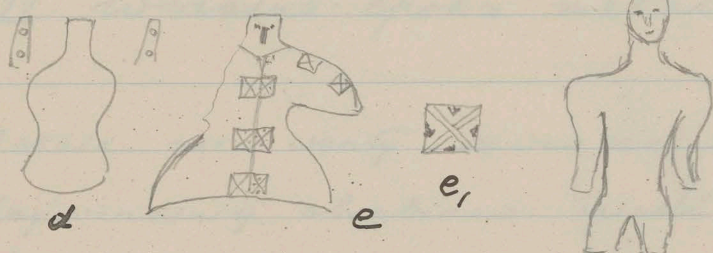
„Cromlech" – krąg z menhirów
Menhiry od płd. Szwecyi do płn. Afryki
są w Palestynie, w Indyach

—

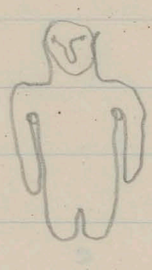

a b c

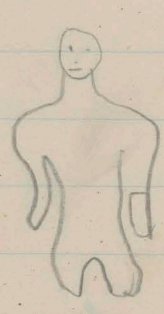
Próby sztuk plastycznych (w ściśl. znaczeniu)
a – nisza w kredowej skale w Champagnii
b – z Troi (II); waza; (dziś w Berlinie)
c – z Prus Wschodnich; bursztyn; (dziś w Królewcu)

d e e₁ f

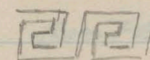
Późniejsze roboty

d – figurka z bursztynu. Dziś w Królewcu

e – figurka z gliny. Dziś w Laibach.

f – figurka z kości. Z pod Częstochowy. Dziś w Krakowie (Ak. Um.)

—

W ceramice rozwój od dziurek do zawieszania garnka do ucha. Brak garncarskiego koła; znano wypalanie; ornament wydrapywany, wyciskany, czasem gipsem białym odznaczony. Rodzaj meandra

Wazy malowane – rzadkie

<u>III</u> Wczesna epoka metalowa (śpiżowa)

Metale nie weszły równocześnie w użycie. Najwcześniej obrabiano miedź, złoto i śpiż. Śpiż został wyparty przez żelazo

Śpiż – 5 do 15 części cyny i 95 do 85

części miedzi. Najklasyczniejszy stop – 10 części cyny na 90 cz. miedzi.

Była przed spiżem krótka epoka miedziana np. w Węgrzech, Szwajcaryi. Niebawem wzmacniano miedź cyną.

Epoka spiżowa trwa różnie, krajami. W Egypcie przeszła ludzkość do żelaza, kiedy w Europie spiż zaczynał wypierać roboty kamienne. – Reszta Afryki znała żelazo (b. often) przed spiżem. – W płd. Europie trwała epoka spiżowa krótko a następiła żelazna. Inaczej w środkowej i płn.

Tam dostał się spiż zapewne od morza Czarnego, doliną Dunaju. Stąd tyle śladów na Węgrzech. A potem drogą „bursztynu"

Spiż teraz użyty do broni (krótkie mieczyki i długie miecze wojenne), siekier, dłut, szpilek i sprzączek, dyademów, naszyjników,

pierścieni, łańcuchów, kajdan. Lane i kute.

Mieszkania – te same. Palowe osady liczniejsze i bardziej staranne, odleglejsze od brzegu. Czasem belki zamiast plecionki ścian

„Kyklopowe" mury

Menhiry z kształtami jakby ludzkimi. Ręce, nos, oczy, piersi. To już bóstwa

Świątynia słońca w płd. Anglii – z irlandzkiego kamienia

Noże z rękojeściami figuralnemi

Wazy z twarzami

Bau-meister	Perrot & Chipiez	Sybel	Kunstgeschichte in Bildern
	200, 202 486, 501		
	269, 270 315, 312 474		

Rozdział I

Sztuka mykeńska = egejska.

Mniej więcej II tysiącolecie. ± 1400 r. wpływ Egiptu

§ 11. Budowle

Surówka, przekładana drzewem, narożniki drewniane. Podstawy kamienne. Dach płaski, wystający (okap)

Słupy drewniane, dach z okrąglaków. Kamienne naśladowania. Stan dzisiejszy w M. Azji

Kamień zwłaszcza w murach obronnych. T. zw. mury kyklopowe – z gliną

Ukazuje się już mur „wielokątny" („wieloboczny")

Na Lesbos (?) odciski ołowiane brzegów

B	P. & Ch	S.	K. i. B.
	265, 270 273, 276 278, 283 918 688 694 ff		9, 2

Fugowanie.

w Troi VI : już początek „prostokątnych" murów

Pozorne sklepienia w zamkach (Tiryns); korytarze
i kazamaty.

Szczep Minyów – 3 kanały ujęte w mury „wielo-
boczne"; osuszenie jeziora Kopais (240 kil □)

§ 12. Pałac

Tiryns

Łazienka. Spód 3 X 4 metr. Wanna gliniana malowana.

Podobnie w Mykenach

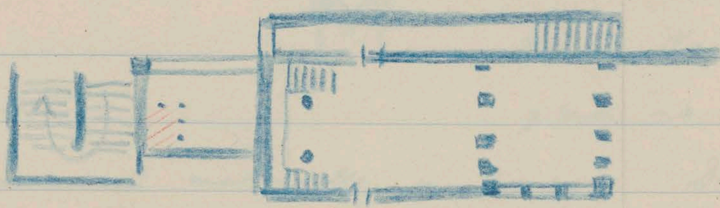
" w Troi

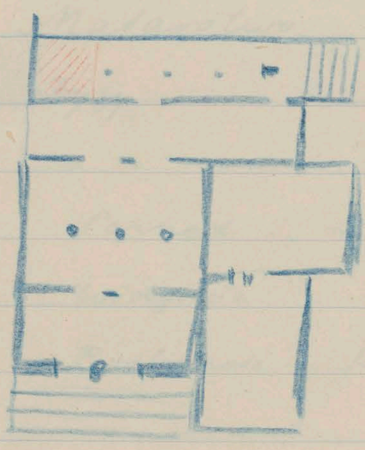
(683)

Knosos na Krecie.

Pałac. Podworzec 52 m. długi, 25 m. szeroki.
Dokoła sale, korytarze, komory, małe podwórce.
Piętra. Schody - łagodne i kręcone. Światło górne.

Sala podwójnych siekier

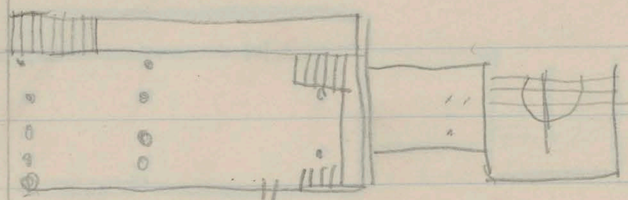

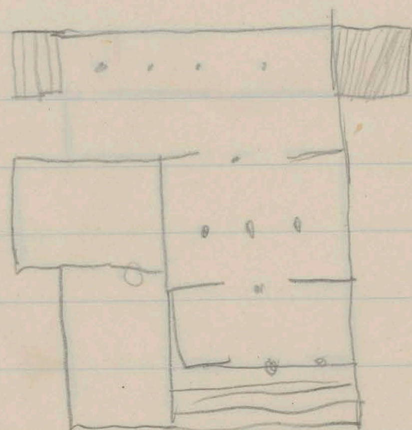
Łazienka

Sala górna

Faistos

B	P&Ch	S.	K:B
	5205		
I, 321		44,55	9,6
II, 985			9,5
		58	
II, 994			
Tabl. 76/7	887		9,10
III 1874/5			
			2,7.7,6

§ 13. Kolumna

Kreta zwężenie używa. – Drewniana na podstawie kamiennej

Ponad tą głowicą rodzaj abacusa albo wprost architraw. Na architrawie okrąglaki; na nich powała.

Kolumna na malowidle w Knosos. Drerup, str 87
i ołtarzykach metalowych

§ 14 Malarstwo

Tiryns. Fryzy
Byk
Knosos. Pochód. Drerup str 98
Widzowie " " 99.
Faistos. Roślinność. Kot skrada się do bażanta.

§ 15 Groby

B	P & Ch	S	KiB	
	321, 582			
	362 ss.		8, 2/3	
	441 ss		8, 4	
	506		9, 7, 11	
	612		9, 8, 10	
	617			
	624			
	636 ss			
	543 ss			
	557, 9			
	552			
	698			
	497			
	732			Brama lwów
		764 ss		

Groby ~~[illegible]~~ studzienne, szybowe w Mykenach.

„Skarbce". Grób Atreusa. 14 metr. wys. i średnicy

wrota 5½ metr. wys.

Dromos

Właściwa izba grobowa.

Ściany tolosu, sufit grobowca ozdobione rozetami

spiralami spiżowemi lub kamiennemi

Kolumny

Szeregi okrągłaków

Fryz z rozet i smaltów

§ 16 Rzeźba kamienna

Lwie wrota.

Stele. Zwłaszcza późne.

B	P&Ch.	S.	B.i.k.
	767		
-	638		
	970		
	970		
	970		
	970		
	968/9		
	796 n		
	780 n		
	770 / 786		
	774		
	821		
	841		
	754		
	956 n		

§ 17. Metal.

Płaskorzeźby jakby naśladowane z metalowych robót (wypychanych). Krągłe złote guziki.

Motyle

Sepie

Spirale

Gwiazdy

Maski

Kubki (srebrny ze złotem wykładaniem)

Klingi

Czara z Vaphio (na płd. od Sparty)

" z Myken. Oblężenie

Głowa krowy

Pierścienie

Statuetki

Dyademy i naszyjniki

§ 18. Glyptyka i keramika.

T. zw. „Inselsteine", kamienie z wysp, znajdowane również na lądzie greckim. Przedziurawione.

Postacie ludzkie z głową zwierzęcą

Zwierzęta morskie

Koń

Bóstwa

Demony

Walki

Ofiary, sceny relig.

Naczynia gliniane – koło garncarskie.

Malowanie brązowawe na tle żółtawem lub wielobarwne.

Roślinność morska

Fauna "

Człowiek

Żołnierze.

§ 19. Uwagi

Najważniejsza Kreta

Export poza brzegi morza egejskiego np. do Egiptu. Są i w krajach „mykeńskich" dzieła egipskie.

Perrot & Chipiez VII, 57, 59, 61, 62, 156-182, 213-5

VII 149, 151

VII, 131, 202

Rozdział II

Przejście do sztuki helleńskiej

§ 20. Kultura egejska upadła pod naciskiem Dorów (Jończyków i Eolów); grody zasypane albo zniszczone do szczętu. Tylko w zaułkach trwa sztuka mykeńska.

Pieśni (Homer) łączą przeszłość z teraźniejszością; tarcze skórzane z metalowemi; spiż z żelazem.

Podobnie w sztuce; kultura mykeńska nie zupełnie zanika.

§ 21. Styl geometryczny.

Po życiu – linia w ornamentyce.

Może pozostałość przedhistoryczna.

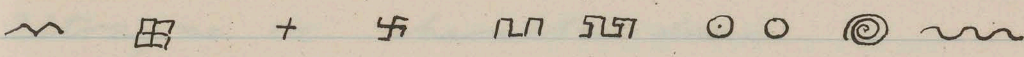
P. & Ch. VII 236, 246, 272,

VII 257–5

P. & Ch. 326, 328–345, 356, 362, 367, 374.

383/4, 388, 392, 396, 400

80, 82.

Głównie malowany ornament.

Potem:

zwierzęta

bitwy morskie

pogrzeby

Dipylon

W VIII. lub VII w. zamarł styl geometryczny.

§ 22. Świątynia.

Stare formy: surówka w ramie,

słup

okrąglaki z pułapem

pronaos

Świątynia: dom boga.

A więc i posąg

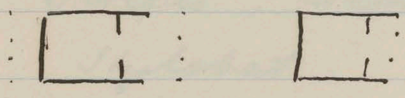
Utrzyma się charakter domu.

Drewniana kolumna

Drewniane świątynie.

Ozdoba na kamiennej kolumnie wyłącznie - przeżytek drzewa.

Polychromia na terrakocie - również

Ale zaraz peripteros

Dipteros

Rozdział III.

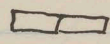
System budownictwa.

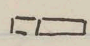
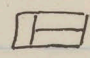
§ 23. Dorycki styl.

Krepis, krepidoma.

Stylobat

Ściana; dolne bloki ortostaty. dwa razy dłuższe i wyższe od tamtych.

Małe świątynki

Duże

Kanelowanie.

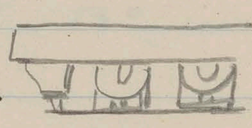
Entasis

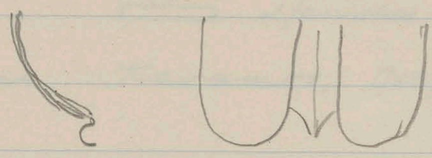
Szyja, Hypotrachelion

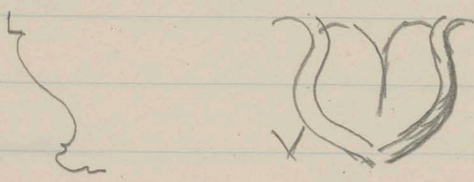
Rzemyczki

Echinus

Abakus, Plinta.

Dorycki kymation.

 Jajowód

 Lesbijskie kyma.

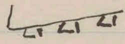
Epistylion. Architrav.

Taenia (z meandrem).

Tryglify . Regula z guttae.

Metopy

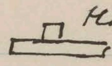
Geison

 Mutuli z guttae

Sima i w małych świątyniach Choledrai

Tympanon ∠ 13° – 14°

akroterie

Dach Keramos, Orofos

Hegemones.

Kolumny

Wysokość Paestum 8½ moduli

Partenon 11

Junion 12 2/3

Ilość 6 : 13 – (6 : 15)

(6:12)

§ 24 Styl joński

Dwa kierunki: w M. Azji (gł. IV w.)
w Attyce (gł. V w.)

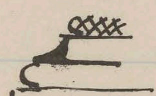
Podstawa, basis, speira.

) Trochilos . w M. Azji astragale

(Torus

(Czasem ⊏ plinta albo po attycku drugi Torus dołem)

Attycki typ najpiękniejszy

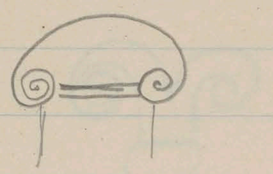

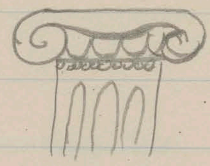
stylobat.

Kolumny trzon

24 żłobkowań ∩

Astragał m. trzonem a głową. Bywa.

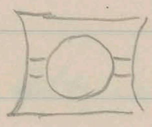

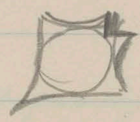
Bassae

Priene

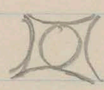

Erechteion

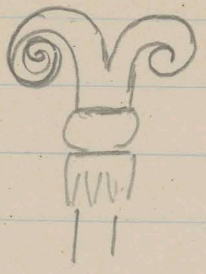

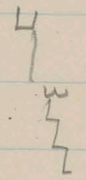

Pompei

Eolski kapitel

z Neandrea. Koldewey

Nie zawsze np. w Prienie

Geison wystający ; w środku L

Sima z antemiami

W Attyce amfiprostylos

Na Wsch. peripteros ; także dipteros

W Milecie 10 X 21

Pseudo dipteros

$7\frac{2}{3} - 8\frac{1}{4}$ średnic wysokości w Attyce

9 - 10 " " na Wschodzie

§ 25. Styl korynckí